

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 16ης Ιουνίου 2022¹

Υπόθεση C-459/20

X

κατά

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid

[αίτηση του rechtbank Den Haag, zittingsplaats Utrecht
(πρωτοδικείου Χάγης, μεταβατική έδρα Ουτρέχτης, Κάτω Χώρες)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρο 20 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας, γονέα ανήλικου τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης, στο κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει το τέκνο – Τέκνο το οποίο διαμένει εκτός του εδάφους της Ένωσης – Άρνηση χορήγησης δικαιώματος διαμονής δυνάμενη να στερήσει από το τέκνο τη δυνατότητα να μεταβεί στο έδαφος της Ένωσης – Βέλτιστο συμφέρον του τέκνου – Σχέση εξάρτησης μεταξύ του γονέα που είναι υπήκοος τρίτης χώρας και του ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης»

I. Εισαγωγή

1. Σε ποιον βαθμό υπήκοος τρίτης χώρας, γονέας ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης, μπορεί να έχει παράγωγο δικαίωμα διαμονής βάσει των διατάξεων του άρθρου 20 ΣΛΕΕ στο κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει το τέκνο του, μολονότι το τέκνο διαμένει εκτός του εδάφους της Ένωσης από τότε που γεννήθηκε;
2. Αυτό είναι, κατ' ουσίαν, το ζήτημα που εγείρει η υπό κρίση υπόθεση.
3. Για να απαντηθεί το ως άνω ερώτημα θα πρέπει να διαπιστωθεί σε ποιον βαθμό οι αρχές που διατύπωσε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2011, Ruiz Zambrano², της 15ης Νοεμβρίου 2011, Dereci κ.λπ.³, της 6ης Δεκεμβρίου 2012, O κ.λπ.⁴, και της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ.⁵, όπως επανεπιβεβαιώθηκαν με την απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, K.A. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο)⁶, έχουν εφαρμογή σε

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² C-34/09 (EU:C:2011:124).

³ C-256/11 (EU:C:2011:734).

⁴ C-356/11 και C-357/11 (EU:C:2012:776).

⁵ C-133/15 (στο εξής: απόφαση Chavez-Vilchez κ.λπ., EU:C:2017:354).

⁶ C-82/16 [στο εξής: απόφαση K.A. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), EU:C:2018:308].

περίπτωση στην οποία, κατά τον χρόνο υποβολής σε κράτος μέλος της αίτησης για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής, αφενός, ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας και το τέκνο του, πολίτης της Ένωσης που έχει την ιθαγένεια του εν λόγω κράτους μέλους, δεν διαμένουν μαζί και, αφετέρου, το τέκνο ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης.

4. Στο πλαίσιο της ανάλυσης θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ δύο περιπτώσεων. Η πρώτη περίπτωση είναι αυτή στην οποία η αίτηση εντάσσεται στο πλαίσιο «ατομικής» ενέργειας του υπηκόου τρίτης χώρας γονέα, η οποία ουδόλως σχετίζεται με την είσοδο ή τη διαμονή του τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια. Η δεύτερη περίπτωση είναι εκείνη στην οποία η αίτηση εντάσσεται, αντιθέτως, στο πλαίσιο «από κοινού» ενέργειας του γονέα και του τέκνου το οποίο επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας που του παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, αναχωρώντας από την τρίτη χώρα στην οποία έχει τη συνήθη διαμονή του προκειμένου να μεταβεί στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια.

5. Για να απαντηθεί το ως άνω ερώτημα θα πρέπει επίσης να παρασχεθούν ορισμένες διευκρινίσεις όσον αφορά, αφενός, τον τρόπο εκτίμησης του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου και, αφετέρου, τα κριτήρια εκτίμησης της ύπαρξης σχέσης εξάρτησης δυνάμενης να θεμελιώσει σε μια τέτοια περίπτωση παράγωγο δικαίωμα διαμονής βάσει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ.

II. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

A. Τα πραγματικά περιστατικά

6. Η προσφεύγουσα, ταϊλανδικής ιθαγένειας, διέμεινε νομίμως στις Κάτω Χώρες, συζευγμένη με τον Α, Ολλανδό υπήκοο. Από τον γάμο αυτό γεννήθηκε στις 28 Μαρτίου 2012 ένα τέκνο ολλανδικής ιθαγένειας. Το εν λόγω τέκνο, ηλικίας δέκα ετών σήμερα, γεννήθηκε στην Ταϊλάνδη όπου ανατράφηκε από τη γιαγιά του από την πλευρά της μητέρας του, καθότι μετά τη γέννησή του η προσφεύγουσα επέστρεψε στις Κάτω Χώρες. Το τέκνο διέμεινε πάντοτε στην εν λόγω τρίτη χώρα και ουδέποτε έχει διαμείνει στις Κάτω Χώρες ή σε άλλο κράτος μέλος της Ένωσης. Η προσφεύγουσα το έχει επισκεφθεί μερικές φορές στην Ταϊλάνδη. Το τέκνο δεν ομιλεί ούτε την ολλανδική ούτε την αγγλική γλώσσα⁷.

7. Με απόφαση της 22ας Μαΐου 2017, το δικαίωμα διαμονής της προσφεύγουσας ανακλήθηκε αναδρομικώς από 1ης Ιουνίου 2016, με την αιτιολογία ότι η σχέση της με τον Α είχε ουσιαστικά λήξει κατά την εν λόγω ημερομηνία. Το διαζύγιο εκδόθηκε στις 17 Μαΐου 2018, η δε επιμέλεια του τέκνου ανατέθηκε αυτοδικαίως από κοινού σε αμφότερους τους γονείς.

8. Από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι, στις 14 Μαρτίου 2018, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης υπέβαλε αίτηση χορήγησης άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, η οποία απορρίφθηκε στις 26 Ιουνίου 2018. Η προσφυγή κατά της εν λόγω απόφασης επίσης απορρίφθηκε με δικαστική απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2018.

9. Στις 6 Μαΐου 2019, ο Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Υφυπουργός Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, στο εξής: Υφυπουργός) κατέστησε γνωστό στην προσφεύγουσα ότι επρόκειτο να απομακρυνθεί προς την Μπανγκόκ (Ταϊλάνδη) στις 8 Μαΐου 2019.

⁷ Η αγγλική γλώσσα χρησιμοποιείται επίσης ευρέως στις Κάτω Χώρες.

10. Στις 7 Μαΐου 2019, ο Β, Ολλανδός υπήκοος, υπέβαλε αίτηση χορήγησης άδειας διαμονής [«Aanvraag voor het verblijfsdoel “familie en gezin” (αίτηση διαμονής ως μέλος της οικογένειας)»] για λόγους οικογενειακής επανένωσης με την προσφεύγουσα ως μέλος της ευρύτερης οικογένειας. Με απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, η αίτηση απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι μεταξύ της προσφεύγουσας και του Β δεν υφίστατο σταθερή και αποκλειστική σχέση και ότι ο Β δεν διέθετε συναφώς επαρκείς πόρους. Με την εν λόγω απόφαση, ο Υφυπουργός διευκρίνισε επιπλέον ότι η προσφεύγουσα δεν μπορούσε να επικαλεστεί παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, όπως το έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο με την απόφαση Chavez-Vilchez κ.λπ.

11. Η προσφεύγουσα απελάθηκε στην Μπανγκόκ στις 8 Μαΐου 2019.

12. Με απόφαση της 2ας Ιουλίου 2019, ο Υφυπουργός ενέμεινε στην απόρριψη της αίτησης της προσφεύγουσας για χορήγηση άδειας διαμονής.

B. Η ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου διαδικασία και τα προδικαστικά ερωτήματα

13. Η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης της 2ας Ιουλίου 2019, υποστηρίζοντας ότι, λόγω της απόφασης αυτής, το τέκνο της στερείται τη δυνατότητα να διαμείνει εντός της Ένωσης, με αποτέλεσμα να υπονομεύεται η πρακτική αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης.

14. Συναφώς, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, λόγω της ολλανδικής ιθαγένειάς του, το τέκνο της έχει δικαίωμα να διαμένει στο έδαφος της Ένωσης. Επιπλέον, η προσφεύγουσα υπογραμμίζει ότι είχε πάντοτε συναισθηματικό δεσμό με το τέκνο και έφερε πάντοτε το νομικό και οικονομικό βάρος για αυτό. Καίτοι, κατά το διάστημα προ της επιστροφής της στην Ταϊλάνδη, υποχρεώθηκε να ασχολείται εξ αποστάσεως με τα καθήκοντα φροντίδας του τέκνου και με την εκπαίδευσή του με τη βοήθεια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, εντούτοις, από τότε που επέστρεψε στην Ταϊλάνδη, στις 8 Μαΐου 2019, ασχολείται καθημερινά με το τέκνο. Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, με απόφαση του δικαστηρίου του Surin (Ταϊλάνδη), της 5ης Φεβρουαρίου 2020, της έχει ανατεθεί η αποκλειστική επιμέλεια του τέκνου. Η προσφεύγουσα διευκρινίζει ότι η μητέρα της δεν μπορεί πλέον να φροντίζει το τέκνο λόγω της κατάστασης της υγείας της. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι ο πατέρας του τέκνου ουδέποτε ανέλαβε το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο του.

15. Ο Υφυπουργός υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι οι αρχές που διατυπώθηκαν με την απόφαση Chavez-Vilchez κ.λπ. δεν έχουν εφαρμογή σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, διότι η απόρριψη της αίτησης για τη χορήγηση άδειας διαμονής που υπέβαλε η προσφεύγουσα δεν εξαναγκάζει το τέκνο να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης, δεδομένου ότι διαμένει στην Ταϊλάνδη από τότε που γεννήθηκε. Ο Υφυπουργός υπογραμμίζει ότι δεν υφίστανται αντικειμενικές αποδείξεις ότι η προσφεύγουσα όντως ανέλαβε το νομικό, οικονομικό και συναισθηματικό βάρος για το τέκνο της, ότι υφίσταται τέτοια σχέση εξάρτησης μεταξύ της προσφεύγουσας και του τέκνου της ή ότι το τέκνο εξαναγκάζεται να διαμείνει εκτός του εδάφους της Ένωσης. Όσον αφορά την ανάμειξη του πατέρα του τέκνου, ο Υφυπουργός επισημαίνει ότι τα στοιχεία που επικαλέστηκε η προσφεύγουσα έχουν υποκειμενικό χαρακτήρα. Εξάλλου, δεδομένου ότι η απόφαση του δικαστηρίου του Surin δεν έχει επικυρωθεί, δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί αυτομάτως ότι η προσφεύγουσα έχει την αποκλειστική επιμέλεια του τέκνου της. Ο Υφυπουργός επισημαίνει επιπλέον ότι η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ότι ο γιος της επιθυμεί ο ίδιος να ζήσει στις Κάτω Χώρες ή ότι η χορήγηση άδειας διαμονής στην ίδια είναι προς το συμφέρον του γιου της.

16. Επομένως, υπό τις συνθήκες αυτές, το rechtbank Den Haag, zittingsplaats Utrecht (πρωτοδικείο Χάγης, μεταβατική έδρα Ουτρέχτης, Κάτω Χώρες) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Έχει το άρθρο 20 ΣΛΕΕ την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να αρνηθεί να χορηγήσει σε υπήκοο τρίτης χώρας με συντηρούμενο ανήλικο τέκνο, που είναι πολίτης της Ένωσης και τελεί σε πραγματική σχέση εξάρτησης προς τον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας, δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου ο ανήλικος πολίτης της Ένωσης έχει την ιθαγένεια, στην περίπτωση κατά την οποία ο ανήλικος πολίτης της Ένωσης διαμένει τόσο εκτός του κράτους μέλους αυτού όσο και εκτός της Ένωσης και/ή ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης, με αποτέλεσμα στην πράξη να αντιτάσσεται στον ανήλικο πολίτη της Ένωσης άρνηση πρόσβασης στο έδαφος της Ένωσης;
- 2) α) Υποχρεούνται οι (ανήλικοι) πολίτες της Ένωσης να προβάλουν ή να αποδείξουν εκ πρώτης όψεως ότι έχουν συμφέρον να ασκήσουν τα δικαιώματα που αντλούν από την ιθαγένεια της Ένωσης;
- β) Ασκεί, συναφώς, επιρροή το γεγονός ότι οι ανήλικοι πολίτες της Ένωσης δεν μπορούν κατά κανόνα να ασκήσουν οι ίδιοι τα δικαιώματά τους και δεν μπορούν να αποφασίζουν οι ίδιοι για τον τόπο διαμονής τους, αλλά εξαρτώνται ως προς αυτό από τον ένα γονέα ή τους δύο γονείς τους, γεγονός που μπορεί να έχει ως συνέπεια την άσκηση εξ ονόματος ανηλίκου πολίτη της Ένωσης των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης, μολονότι η εν λόγω άσκηση ενδέχεται να έρχεται σε αντίθεση προς άλλα συμφέροντά του κατά την έννοια, για παράδειγμα, της αποφάσεως [Chavez-Vilchez κ.λπ.];
- γ) Είναι τα δικαιώματα από την ιθαγένεια της Ένωσης απόλυτα δικαιώματα, υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπεται να παρεμποδίζονται ή ότι το κράτος μέλος του οποίου ο (ανήλικος) πολίτης της Ένωσης έχει την ιθαγένεια υπέχει ακόμη και τη θετική υποχρέωση να καταστήσει δυνατή την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών;
- 3) α) Για να εκτιμηθεί η ύπαρξη σχέσης εξάρτησης κατά την έννοια του πρώτου ερωτήματος, έχει καθοριστική σημασία, αφενός, το ζήτημα αν ο γονέας, υπήκοος τρίτης χώρας, είχε την καθημερινή φροντίδα του ανηλίκου πολίτη της Ένωσης πριν από την υποβολή της αίτησης για τη χορήγηση δικαιώματος διαμονής ή πριν από την έκδοση της αποφάσεως με την οποία δεν του αναγνωρίζεται δικαίωμα διαμονής ή πριν από την ημερομηνία κατά την οποία το (εθνικό) δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας σχετικά με την μη χορήγηση και, αφετέρου, το ζήτημα αν άλλοι έχουν αναλάβει μέχρι στιγμής το εν λόγω καθήκον φροντίδας και/ή μπορούν να (συνεχίσουν να) το επιτελούν;
- β) Δύναται, συναφώς, να απαιτηθεί από τον ανήλικο πολίτη της Ένωσης, προκειμένου να μπορέσει να ασκήσει πράγματι τα δικαιώματά του που απορρέουν από το δικαίωμα της Ένωσης, να εγκατασταθεί στο έδαφος της Ένωσης μαζί με τον έτερο γονέα του, ο οποίος είναι πολίτης της Ένωσης, αλλά ενδεχομένως δεν έχει πλέον την επιμέλεια του εν λόγω ανηλίκου;
- γ) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, έχει σημασία αν ο γονέας αυτός ασκεί ή έχει ασκήσει την επιμέλεια και/ή έχει ή είχε αναλάβει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για τον ανήλικο και αν προτίθεται να αναλάβει το εν λόγω βάρος και/ή τη φροντίδα του ανηλίκου;

- δ) Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας έχει την αποκλειστική επιμέλεια του ανηλίκου πολίτη της Ένωσης, σημαίνει τούτο ότι πρέπει να αποδοθεί μικρότερη βαρύτητα στο ζήτημα του νομικού, οικονομικού ή συναισθηματικού βάρους;»

17. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Ολλανδική, η Δανική και η Γερμανική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

18. Εξάλλου, το Δικαστήριο ζήτησε από τους διαδίκους να απαντήσουν προφορικά στις ερωτήσεις που τους έθεσε. Οι διάδικοι αγόρευσαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 23ης Φεβρουαρίου 2022.

III. Ανάλυση

19. Τα προδικαστικά ερωτήματα τα οποία υποβάλλει το αιτούν δικαστήριο στο Δικαστήριο αφορούν τον τρόπο με τον οποίο θα εκτιμηθεί αν υφίσταται, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, παράγωγο δικαίωμα διαμονής βάσει των διατάξεων του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, το οποίο θα μπορούσε να επικαλεστεί η υπήκοος τρίτης χώρας, μητέρα ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης, στο κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει το ανήλικο τέκνο, μολονότι το τέκνο έχει, από τότε που γεννήθηκε, τη συνήθη διαμονή του σε τρίτη χώρα⁸.

20. Όπως επισήμανα, η απάντηση στα ως άνω ερωτήματα επιβάλλει να γίνει διάκριση μεταξύ δύο περιπτώσεων.

21. Η πρώτη περίπτωση, στην οποία κατά τη γνώμη μου εστιάζει το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, είναι αυτή στην οποία η αίτηση για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ εντάσσεται στο πλαίσιο ενέργειας του γονέα υπηκόου τρίτης χώρας η οποία δεν έχει καμία σχέση με την είσοδο και τη διαμονή του τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια. Λαμβανομένων υπόψη του αντικειμένου και του περιεχομένου της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης αίτησης για τη χορήγηση άδειας διαμονής, η υπό κρίση περίπτωση φαίνεται να εμπίπτει στο εν λόγω πλαίσιο.

22. Η δεύτερη περίπτωση είναι εκείνη στην οποία η αίτηση εντάσσεται, αντιθέτως, στο πλαίσιο ενέργειας του τέκνου το οποίο επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας που του παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, αναχωρώντας από την τρίτη χώρα στην οποία έχει τη συνήθη διαμονή του για να μεταβεί στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια. Κατά τη γνώμη μου, σε αυτήν την περίπτωση παραπέμπει κατ' ουσίαν το αιτούν δικαστήριο με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, καθόσον ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τον τρόπο με τον οποίο θα εκτιμηθεί, αφενός, το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα) και, αφετέρου, η ύπαρξη ή μη σχέσης εξάρτησης μεταξύ του τέκνου και του γονέα που είναι υπήκοος τρίτης χώρας ή του έτερου γονέα που είναι πολίτης της Ένωσης (τρίτο προδικαστικό ερώτημα).

⁸ Όσον αφορά την ερμηνεία της έννοιας της «συνήθους διαμονής», βλ., στο πλαίσιο της ερμηνείας του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1), απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR (C-512/17, EU:C:2018:513), στην οποία το Δικαστήριο επισημαίνει ότι «η συνήθης διαμονή του παιδιού, κατά την έννοια του [εν λόγω κανονισμού], αντιστοιχεί στον τόπο στον οποίο βρίσκεται, στην πράξη, το κέντρο της ζωής του» (σκέψη 42), καθώς και απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Mercredi (C-497/10 PPU, στο εξής: απόφαση Mercredi, EU:C:2010:829), στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι η έννοια της «συνήθους διαμονής» αντιστοιχεί στον τόπο στον οποίο το παιδί έχει ενσωματωθεί σε ένα κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον (σκέψη 47).

A. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

23. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας το δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας που φέρει το βάρος του ανήλικου τέκνου του, πολίτη της Ένωσης, δεν αναγνωρίζεται για τον λόγο ότι το τέκνο, που έχει την ιθαγένεια του οικείου κράτους μέλους, ζει εκτός του εδάφους της Ένωσης από τότε που γεννήθηκε.

24. Για να απαντηθεί το ως άνω ερώτημα πρέπει να γίνει εξέταση, βάσει των καθιερωμένων μεθόδων, των αρχών που διατύπωσε το Δικαστήριο με την απόφαση της 8ης Μαρτίου 2011, Ruiz Zambrano⁹, την απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2011, Dereci κ.λπ.¹⁰, την απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, O κ.λπ.¹¹, και την απόφαση Chavez-Vilchez κ.λπ.

25. Κατά τις προμνησθείσες αρχές, τις οποίες το Δικαστήριο ανακεφαλαίωσε στις σκέψεις 47 έως 52 της απόφασης Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), κάθε πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους καθίσταται, βάσει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, πολίτης της Ένωσης, ιδιότητα η οποία τείνει να αποτελέσει τη θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών. Η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το θεμελιώδες και ατομικό δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που επιβάλλονται από τη Συνθήκη και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε εθνικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων που δεν αναγνωρίζουν δικαίωμα διαμονής σε μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα να εμποδίζονται οι πολίτες της Ένωσης να απολαύσουν πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που πηγάζουν από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.

26. Αντιθέτως, οι διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την ιθαγένεια της Ένωσης δεν παρέχουν αυτοτελές δικαίωμα στους υπηκόους τρίτων χωρών. Τα δικαιώματα που ενδεχομένως απονέμονται στους υπηκόους τρίτων χωρών δεν αποτελούν ίδια δικαιώματα αλλά παράγωγα δικαιώματα που απορρέουν από τα δικαιώματα του πολίτη της Ένωσης. Σκοπός της απονομής των εν λόγω δικαιωμάτων είναι να διασφαλίζεται η δυνατότητα πολίτη της Ένωσης που δεν έχει κάνει χρήση του δικαιώματός του ελεύθερης κυκλοφορίας να ζήσει με μέλος της οικογένειάς του, υπήκοο τρίτης χώρας, στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, επί τη βάση του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, και να διασφαλίζεται κατά τον τρόπο αυτό η οικογενειακή επανένωση.

27. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι υφίστανται όλως ιδιαίτερες καταστάσεις στο πλαίσιο των οποίων, μολοντί δεν τυγχάνει εφαρμογής το σχετικό με το δικαίωμα διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών παράγωγο δίκαιο και ο πολίτης της Ένωσης δεν έχει κάνει χρήση του δικαιώματος ελευθερίας κυκλοφορίας, επιβάλλεται η χορήγηση δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας του εν λόγω πολίτη, καθώς η πρακτική αποτελεσματικότητα της ιθαγένειας της Ένωσης θα καταλυόταν αν, συνεπεία της μη χορήγησης τέτοιου δικαιώματος, ο ως άνω πολίτης αναγκαζόταν εκ των πραγμάτων να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του, στερούμενος ως εκ τούτου τη δυνατότητα πραγματικής απολαύσεως, κατά το ουσιώδες μέρος τους, των δικαιωμάτων που πηγάζουν από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.

⁹ C-34/09 (EU:C:2011:124).

¹⁰ C-256/11 (EU:C:2011:734).

¹¹ C-356/11 και C-357/11 (EU:C:2012:776).

28. Όπως έχει επισημάνει το Δικαστήριο, τέτοιες περιπτώσεις έχουν την ιδιαιτερότητα ότι, καίτοι διέπονται από κανόνες για τη θέσπιση των οποίων αρμόδια είναι κατ' αρχήν τα κράτη μέλη, και συγκεκριμένα από τους σχετικούς με το δικαίωμα εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών κανόνες, που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του παραγώγου δικαίου της Ένωσης και που, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, προβλέπουν την απονομή τέτοιου δικαιώματος, εντούτοις είναι στενά συνυφασμένες με την ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής πολίτη της Ένωσης, με αποτέλεσμα να αποκλείεται η μη απονομή στους ως άνω υπηκόους δικαιώματος εισόδου και διαμονής στο κράτος μέλος όπου διαμένει ο εν λόγω πολίτης, ακριβώς για να μη θιγεί η ελευθερία αυτή¹².

29. Πάντως, η άρνηση χορήγησης δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας είναι ικανή να θίξει την πρακτική αποτελεσματικότητα της ιθαγένειας της Ένωσης μόνο σε περίπτωση κατά την οποία μεταξύ του εν λόγω υπηκόου τρίτης χώρας και του πολίτη της Ένωσης που είναι μέλος της οικογένειάς του υφίσταται σχέση εξάρτησης τέτοιας φύσεως ώστε ο πολίτης της Ένωσης να εξαναγκάζεται να συνοδεύσει τον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας και να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του.

30. Διαπιστώνω όμως ότι η διατύπωση και ο σκοπός της ως άνω νομολογίας καταδεικνύουν ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία, αφενός, η αίτηση για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής υποβάλλεται από γονέα υπήκοο τρίτης χώρας, μολονότι το ανήλικό τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης δεν διαμένει και ουδέποτε έχει διαμείνει με τον εν λόγω γονέα υπήκοο τρίτης χώρας στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, και, αφετέρου, η εν λόγω αίτηση δεν περιέχει κανένα στοιχείο όσον αφορά την επιθυμία του τέκνου να ασκήσει τα δικαιώματα που αντλεί από την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης διά της εισόδου και διαμονής του, μαζί με τον εν λόγω γονέα, στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους.

31. Όπως επισήμανε το Δικαστήριο με την απόφαση της 27ης Ιουνίου 2018, *Altiner και Ravn*¹³, «ο πολίτης της Ένωσης είναι αυτός που αποτελεί ακριβώς το πρόσωπο αναφοράς προκειμένου να μπορεί να αναγνωρισθεί παράγωγο δικαίωμα διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας αυτού του πολίτη της Ένωσης»¹⁴.

32. Εν προκειμένω, διαπιστώνω ότι, κατά την υποβολή της επίμαχης αίτησης, η μητέρα του τέκνου είχε διαμείνει συνεχώς στο εν λόγω κράτος μέλος, ενώ το ανήλικό τέκνο της, πολίτης της Ένωσης, είχε ζήσει συνεχώς στην Ταϊλάνδη. Επομένως, στο μέτρο που η μητέρα και το τέκνο της ζούσαν πάντοτε χωριστά σε δύο διαφορετικές χώρες, δεν μπόρεσαν να συμβιώσουν πραγματικά ως οικογένεια. Υπό τις συνθήκες αυτές, η άρνηση χορήγησης παράγωγου δικαιώματος διαμονής στη μητέρα του τέκνου δεν φαίνεται να θίγει το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης των ενδιαφερόμενων προσώπων.

33. Επιπλέον, κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για τη χορήγηση δικαιώματος διαμονής, ορισμένα στοιχεία δημιουργούσαν αμφιβολίες όσον αφορά την πρόθεση της μητέρας να εγκατασταθεί με το τέκνο της στις Κάτω Χώρες, κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει το τέκνο. Μετά το διαζύγιο των γονέων και την ανάκληση της άδειας διαμονής «οικογενειακής επανένωσης» που κατείχε, η μητέρα του τέκνου υπέβαλε, στις 14 Μαρτίου 2018, αίτηση χορήγησης άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, η οποία απορρίφθηκε, και εν συνεχεία υπέβαλε, στις 7 Μαΐου 2019, την επίμαχη αίτηση. Η εν λόγω αίτηση, η οποία περιέχεται στη

¹² Βλ. απόφαση *Chavez-Vilchez* κ.λπ. (σκέψη 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹³ C-230/17 (EU:C:2018:497).

¹⁴ Σκέψη 27 της εν λόγω απόφασης και εκεί μνημονευόμενη νομολογία.

δικογραφία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου και φέρει τον τίτλο [«Aanvrag voor het verblijfsdoel “familie en gezin” (αίτηση διαμονής ως μέλος οικογένειας)»], είναι κατ’ αρχάς και πρωτίστως αίτηση οικογενειακής επανένωσης υποβληθείσα από τον Β, σύντροφο της προσφεύγουσας, υπέρ της μητέρας του τέκνου. Από τα έγγραφα της εθνικής δικογραφίας προκύπτει ότι η εν λόγω αίτηση δεν περιέχει στοιχεία σχετικά με τις συγκεκριμένες ενέργειες στις οποίες προέβη η μητέρα προκειμένου το τέκνο να εισέλθει και να διαμείνει μαζί της στις Κάτω Χώρες.

34. Υπό τις συνθήκες αυτές, η άρνηση χορήγησης παράγωγου δικαιώματος διαμονής στη μητέρα του τέκνου δεν έχει ως αποτέλεσμα ή ως συνέπεια να στερεί από το εν λόγω τέκνο την πραγματική απόλαυση, κατά το ουσιώδες μέρος τους, των δικαιωμάτων που αντλεί από την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης, δεδομένου ότι δεν εξαναγκάζεται ούτε να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης –εντός του οποίου δεν διαμένει– ούτε να παραιτηθεί από το δικαίωμα να μεταβεί και να διαμείνει εντός της Ένωσης –ελλείψει ενεργειών προς τον σκοπό αυτό.

35. Μια τέτοια περίπτωση, καθόσον δεν σχετίζεται με την ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής της οποίας απολαύει το ανήλικο τέκνο λόγω της ιδιότητάς του ως πολίτη της Ένωσης, δεν μπορεί να συνεπάγεται τη γέννηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ¹⁵.

36. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε ρύθμιση κράτους μέλους δυνάμει της οποίας δεν αναγνωρίζεται παράγωγος δικαίωμα διαμονής στο έδαφος του εν λόγω κράτους στον υπήκοο τρίτης χώρας, γονέα ανήλικου τέκνου που έχει την ιθαγένεια του εν λόγω κράτους, όταν το τέκνο ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης, έχει τη συνήθη διαμονή του εκτός του εν λόγω εδάφους και δεν επιθυμεί να ασκήσει τα δικαιώματα από την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης ζητώντας να εισέλθει και να διαμείνει στο εν λόγω κράτος μέλος μαζί με τον εν λόγω γονέα από τον οποίο εξαρτάται.

37. Εν συνεχεία, πρέπει να εξεταστεί η δεύτερη περίπτωση, στην οποία η αίτηση χορήγησης του παράγωγου δικαιώματος διαμονής αποσκοπεί, αντιθέτως, στο να διασφαλιστεί ότι το τέκνο μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματα που αντλεί από την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης, στο μέτρο που του παρέχεται η δυνατότητα να εισέλθει και να διαμείνει στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια. Συγκεκριμένα, η άσκηση του δικαιώματος διαμονής από παιδί μικρής ηλικίας προϋποθέτει κατ’ ανάγκην ότι συνοδεύεται από το πρόσωπο που έχει όντως την επιμέλεια ή φέρει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για αυτό. Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει ως εκ τούτου την ανησυχία μήπως η άρνηση χορήγησης τέτοιου δικαιώματος διαμονής έχει, εν προκειμένω, ως αποτέλεσμα να στερεί από το εν λόγω τέκνο τη δυνατότητα να μεταβεί και να διαμείνει στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, λόγω της σχέσης εξάρτησης που έχει με τη μητέρα του.

38. Συνεπώς, στην περίπτωση αυτή, πρέπει να διασφαλιστεί ότι η άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη και το ευεργέτημα των συναφών παράγωγων δικαιωμάτων ανταποκρίνονται στα συμφέροντα του τέκνου και δικαιολογούνται λόγω της σχέσης εξάρτησης που έχει το τέκνο με τον γονέα του που είναι υπήκοος τρίτης χώρας.

39. Τα προεκτεθέντα ζητήματα αναλύονται στο πλαίσιο της εξέτασης του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος.

¹⁵ Βλ., συναφώς, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2018, Altiner και Ravn (C-230/17, EU:C:2018:497), στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι «το γεγονός ότι η αίτηση χορήγησης άδειας διαμονής δεν υποβλήθηκε “ως φυσική προέκταση” της επιστροφής του πολίτη της Ένωσης συνιστά κρίσιμο στοιχείο το οποίο, χωρίς να είναι καθεαυτό αποφασιστικής σημασίας, μπορεί, στο πλαίσιο μιας σφαιρικής εκτίμησης, να οδηγήσει το κράτος καταγωγής του συγκεκριμένου πολίτη της Ένωσης να συναγάγει ότι δεν υπήρξε σύνδεσμος μεταξύ της αίτησης αυτής και της προηγούμενης άσκησης, εκ μέρους του εν λόγω πολίτη, της ελευθερίας κυκλοφορίας και, κατά συνέπεια, να αρνηθεί τη χορήγηση της άδειας διαμονής» (σκέψη 34).

B. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα εκτιμηθεί το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου

40. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τον τρόπο με τον οποίο θα εκτιμηθεί το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου σε περίπτωση στην οποία η αίτηση για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ εντάσσεται στο πλαίσιο της μετακίνησης του τέκνου από την τρίτη χώρα στην οποία έχει τη συνήθη διαμονή του προς το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια.

41. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν είναι αναγκαίο να αποδεικνύεται ότι η εν λόγω μετακίνηση ανταποκρίνεται σε πραγματικό ή πιθανολογούμενο συμφέρον του τέκνου και αν τα δικαιώματα από την ιθαγένεια της Ένωσης είναι απόλυτα δικαιώματα, υπό την έννοια ότι το κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει ο πολίτης της Ένωσης υπέχει θετική υποχρέωση να καταστήσει δυνατή την άσκησή τους και να μην την παρεμποδίσει.

42. Τα προεκτεθέντα ερωτήματα φαίνονται να οφείλονται στον προβληματισμό που εκφράζει το αιτούν δικαστήριο όσον αφορά το ότι η μετακίνηση του τέκνου μπορεί, εν προκειμένω, να υποκινείται κυρίως από την επιθυμία της μητέρας, υπηκόου τρίτης χώρας, να επιστρέψει στις Κάτω Χώρες και να διατηρήσει κατά τον τρόπο αυτό δικαίωμα διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος. Επομένως, υπό το φως των ως άνω στοιχείων, φρονώ ότι είναι σημαντικό, στο πλαίσιο της απάντησης που πρόκειται να δοθεί, να λάβει υπόψη το Δικαστήριο τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης και να μην υποκαταστήσει το αιτούν δικαστήριο ή την αρμόδια εθνική αρχή στο καθήκον που υπέχουν τα ίδια να αποφανθούν επί των ενδεχόμενων περιστάσεων που πλαισιώνουν την αίτηση για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής την οποία υπέβαλε η μητέρα του εν λόγω τέκνου.

43. Κατά πρώτον, φρονώ ότι η άσκηση των δικαιωμάτων από την ιθαγένεια της Ένωσης και το ευεργέτημα των συναφών παράγωγων δικαιωμάτων έχουν νόημα μόνο στο μέτρο που εξυπηρετούν το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου και διασφαλίζουν τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων του, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης)¹⁶.

44. Επομένως, στο πλαίσιο της εξέτασης αίτησης για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής η οποία υποβάλλεται σε σχέση με την είσοδο και τη διαμονή τέκνου, πολίτη της Ένωσης, στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, η εκτίμηση πρέπει να διενεργείται με γνώμονα το τέκνο και όχι με γνώμονα τον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας¹⁷.

45. Ειδικότερα, το άρθρο 24, παράγραφος 1, του Χάρτη απαιτεί από την αρμόδια εθνική αρχή να λαμβάνει κάθε ενδεδειγμένο μέτρο ώστε να παρέχεται στο παιδί πραγματική και ουσιαστική δυνατότητα να ακουστεί.

¹⁶ Βλ., προσφάτως, αποφάσεις της 11ης Μαρτίου 2021, État belge (Επιστροφή του γονέα ενός ανηλικού) (C-112/20, EU:C:2021:197, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 14ης Δεκεμβρίου 2021, Stolichna obshtina, rayon «Pancharevo» (C-490/20, EU:C:2021:1008, σκέψεις 59 και 63).

¹⁷ Βλ., συναφώς, γνώμη του γενικού εισαγγελέα P. Cruz Villalón στην υπόθεση Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:738, σημείο 93). Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο αυτό, φρονώ ότι η εν λόγω εκτίμηση δεν διαφέρει από εκείνη την οποία οφείλουν να διενεργούν οι αρμόδιες εθνικές αρχές όταν πρέπει να αποφανθούν σχετικά με τη γονική μέριμνα σε περίπτωση μετακίνησης του παιδιού από ένα κράτος μέλος σε άλλο κράτος μέλος.

46. Επιπλέον, το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη επιβάλλει στην αρμόδια εθνική αρχή να λαμβάνει υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού. Απόκειται, επομένως, στην εν λόγω αρχή να εξακριβώσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των νυν υφιστάμενων και κρίσιμων περιστάσεων σε κάθε περίπτωση, ότι η μετακίνηση του παιδιού πραγματοποιείται με γνώμονα τα συμφέροντά του¹⁸. Πρέπει, επομένως, να εξακριβώσει ότι η μετακίνηση δεν ενέχει κίνδυνο επιζήμιων συνεπειών για την κατάσταση του παιδιού και ότι είναι προς το συμφέρον του, εντασσόμενη σε ένα στέρεο σχέδιο οικογενειακής ζωής ή, κατά τη διατύπωση που χρησιμοποίησε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, σε ένα «πειστικό σχέδιο».

47. Συναφώς, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να αποδίδεται στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού καθώς και, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης, στο σχέδιο στο οποίο εντάσσεται η μετακίνηση του παιδιού και στις σχετικές προθέσεις της μητέρας του.

48. Πρέπει επομένως, κατά δεύτερον, να εξεταστούν τα διάφορα αυτά κριτήρια.

1. Το κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού

49. Κατά γενικό κανόνα, όπως έχει επισημάνει το Δικαστήριο, το περιβάλλον παιδιού μικρής ηλικίας είναι κυρίως οικογενειακό περιβάλλον που καθορίζεται από το πρόσωπο ή τα πρόσωπα αναφοράς με τα οποία ζει το παιδί και τα οποία έχουν την επιμέλειά του και το φροντίζουν¹⁹. Κατά συνέπεια, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία το τέκνο είναι ηλικίας δέκα ετών, δηλαδή σχολικής ηλικίας, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να εκτιμήσει τον αρνητικό αντίκτυπο τον οποίο θα μπορούσε να έχει η μετακίνηση του τέκνου στη σωματική και ψυχική ευεξία του και στις συναισθηματικές, οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις του ή ακόμη και στην οικονομική κατάσταση του²⁰.

50. Εν προκειμένω, από την εθνική δικογραφία προκύπτει ότι, από τη γέννησή του στην Ταϊλάνδη, το τέκνο ανατράφηκε από τη γιαγιά του από την πλευρά της μητέρας του και επομένως αναμφίβολα ανέπτυξε πολύ ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με αυτήν. Επιπλέον, φοιτεί στο σχολείο στην Ταϊλάνδη και τούτο επιβεβαιώνει τους δεσμούς που διατηρεί με το γλωσσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας αυτής στην οποία ζουν και άλλα μέλη της οικογένειάς του. Αντιθέτως, όπως προκύπτει από την εθνική δικογραφία, το τέκνο δεν έχει επισκεφθεί ποτέ τις Κάτω Χώρες και δεν ομιλεί ούτε την ολλανδική ούτε την αγγλική γλώσσα.

51. Εντούτοις, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει επίσης να λάβει υπόψη τις πιο πρόσφατες εξελίξεις στην οικογενειακή ζωή του τέκνου. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να λάβει υπόψη τη φύση και την ένταση των σχέσεων που έχουν (ενδεχομένως) αναπτυχθεί μεταξύ του τέκνου και της μητέρας του μετά την επιστροφή της στην Ταϊλάνδη. Επιπλέον, μολονότι τα στοιχεία που περιέχονται στην εθνική δικογραφία δεν παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τη φύση των σχέσεων του Α με το τέκνο του ούτε σχετικά με την πραγματική έκταση της συμβολής του στα έξοδα συντήρησης του τέκνου, θα πρέπει να εξακριβωθεί αν ο πατέρας του τέκνου αδυνατεί να αναλάβει τη φροντίδα του στο μέλλον και αν το τέκνο επιθυμεί να διατηρεί προσωπικές σχέσεις και απευθείας επαφές με τον πατέρα του, διεκδικώντας κατά συνέπεια το δικαίωμα που αντλεί από το άρθρο 24, παράγραφος 3, του Χάρτη.

¹⁸ Βλ. απόφαση της 26ης Μαρτίου 2019, SM (Παιδί που τελεί υπό το αλγερινό σύστημα kafala) (C-129/18, EU:C:2019:248, σκέψη 68 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁹ Βλ. απόφαση Mercredi (σκέψεις 53 και 54).

²⁰ Βλ., στο πνεύμα των αρχών που διατύπωσε το Δικαστήριο, απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2016, D. (C-428/15, EU:C:2016:819, σκέψη 59).

2. Η ύπαρξη πειστικού σχεδίου ζωής

52. Η αρμόδια εθνική αρχή θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη τις συνθήκες και τους λόγους της μετακίνησης του τέκνου από την τρίτη χώρα στην οποία έχει τη συνήθη διαμονή του προς το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια αλλά στο οποίο ουδέποτε έχει ζήσει²¹. Συγκεκριμένα, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο ενδεχόμενος κίνδυνος να αποτελέσει το τέκνο, για τον υπήκοο τρίτης χώρας, το μέσο για να εξασφαλίσει τη διαμονή του στο έδαφος της Ένωσης, πράγμα το οποίο θα συνιστούσε κατάχρηση του παράγωγου δικαιώματος διαμονής που αναγνωρίζεται δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ²².

53. Η εξέταση του ζητήματος αυτού επιβάλλεται κατά μείζονα λόγο σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία η μητέρα αντλεί τη γεωγραφική και οικογενειακή καταγωγή της από την τρίτη χώρα στην οποία το τέκνο έχει τη συνήθη διαμονή του και στην οποία, κατά τη μητέρα, ο πατέρας και το τέκνο δεν έχουν παρά ελάχιστες ή καθόλου σχέσεις.

54. Επομένως, εν προκειμένω, οι προθέσεις της μητέρας, που φαίνεται να ασκεί μόνη τη γονική μέριμνα για το τέκνο, συνιστούν στοιχείο ιδιαίτερης σημασίας.

55. Συγκεκριμένα, δεν χωρούσε αμφιβολία όσον αφορά τη βούληση της μητέρας να παραμείνει στις Κάτω Χώρες κατά τον χρόνο υποβολής της επίμαχης αίτησης για τη χορήγηση άδειας διαμονής. Επιπλέον, άλλα στοιχεία, τα οποία επισημάνθηκαν στο σημείο 33 των παρουσών προτάσεων, δημιουργούσαν, την εποχή εκείνη, αμφιβολίες όσον αφορά τη διακαή επιθυμία της να εγκατασταθεί με το τέκνο της στο εν λόγω κράτος. Τέλος, μολονότι η μητέρα διατείνεται ότι έχει δημιουργήσει πραγματική οικογενειακή ζωή με το τέκνο της από τότε που επέστρεψε στην Ταϊλάνδη, τούτο φαίνεται να είναι προϊόν όχι απόφασης που έλαβε κατόπιν ωρίμου σκέψεως να ζήσει με το τέκνο της, αλλά της απόφασης επιστροφής η οποία εκτελέστηκε εις βάρος της στις 8 Μαΐου 2019.

56. Πάντως, δεν πρέπει ούτε να τεκμαίρεται κίνδυνος κατάχρησης λόγω του γεγονότος και μόνον ότι η υπήκοος τρίτης χώρας έζησε μακριά από το τέκνο της επί πλείονα έτη. Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το σύνολο των προεκτεθεισών περιστάσεων καθορίζει αμετάκλητα τον τόπο διαμονής του τέκνου στην Ταϊλάνδη. Το τέκνο δεν πρέπει να στερηθεί τη δυνατότητα μετάβασης και διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, η δε μητέρα του δεν μπορεί ούτε αυτή να στερηθεί τη δυνατότητα να συνεχίσει, στις Κάτω Χώρες, την οικογενειακή ζωή που ενδεχομένως άρχισε να έχει με τον γιό της στην Ταϊλάνδη το 2019.

57. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι προθέσεις της μητέρας να εγκατασταθεί με το τέκνο στο κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει το τέκνο πρέπει να μπορούν να αναζητηθούν και να εντοπιστούν σε αντικειμενικά ή απτά στοιχεία, τα οποία αποδεικνύουν ότι η μετακίνηση του τέκνου είναι πραγματική, ότι η διαμονή του στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια δεν έχει προσωρινό ή περιστασιακό χαρακτήρα και ότι αποφασίστηκε με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του. Συγκεκριμένα, για παράδειγμα, η αγορά ή η μίσθωση κατοικίας στο εν λόγω κράτος μέλος²³ ή η εγγραφή σε σχολείο θα μπορούσαν να συνιστούν αρκετά ισχυρές τέτοιες ενδείξεις.

²¹ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψη 44), και απόφαση Mercredi (σκέψη 44).

²² Όπως υπογραμμίζεται στη θεωρία, υπενθυμίζω ότι «ο υπήκοος τρίτης χώρας λαμβάνεται τελικώς υπόψη μόνο στο μέτρο που συνιστά το μέσο για τη διαμονή του [ανήλικου και εξαρτημένου από τον γονέα του] πολίτη στο έδαφος της Ένωσης». Βλ. Réveillère, V., «La protection statutaire du citoyen: demeurer sur le territoire de l'Union (dans son État de nationalité)», *Revue trimestrielle de droit européen*, 11/2020, αριθ. 3, σ. 721.

²³ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψη 40), και απόφαση Mercredi (σκέψη 50).

58. Μολονότι είναι σημαντικά, τα ως άνω στοιχεία δεν είναι, βεβαίως, τα μόνα τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη. Συγκεκριμένα, η εξέταση που οφείλουν να διενεργήσουν οι εθνικές αρχές πρέπει να πραγματοποιείται πάντοτε μετά τη συνολική αξιολόγηση της κατάστασης και τη στάθμιση όλων των κρίσιμων στοιχείων, με σκοπό τον έλεγχο του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος του τέκνου και τη διασφάλιση των συμφερόντων του.

3. Η συνέντευξη με το τέκνο και με τον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας

59. Θεωρώ ότι η εκτίμηση της κατάστασης του τέκνου προϋποθέτει να δοθεί σε αυτό η δυνατότητα, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 24 του Χάρτη, να εκφράσει τη γνώμη του όσον αφορά την επιθυμία του να μεταβεί και να εγκατασταθεί με τη μητέρα του στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια. Εν προκειμένω, μολονότι το τέκνο εξαρτάται ακόμη από τη μητέρα του, πάντως είναι πλέον δέκα ετών, ήτοι σχολικής ηλικίας, και τούτο του παρέχει τη δυνατότητα να ακουστεί, εφόσον το επιθυμεί, εν αντιθέσει με ό,τι θα συνέβαινε με ένα παιδί πολύ μικρής ηλικίας. Επιπλέον, θεωρώ ότι η αρμόδια εθνική αρχή πρέπει επίσης να παράσχει στο πρόσωπο που ασκεί μόνο του τη γονική μέριμνα και το οποίο έχει δώσει το έναυσμα για τη μετακίνηση του τέκνου τη δυνατότητα να εκθέσει τις παρατηρήσεις του σχετικά με τους λόγους της μετακίνησης.

60. Κατά συνέπεια, λαμβανομένων υπόψη των ως άνω στοιχείων, εκτιμώ ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση στην οποία υπήκοος τρίτης χώρας, γονέας ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης, υποβάλλει αίτηση για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου το τέκνο έχει την ιθαγένεια και στο οποίο το τέκνο επιθυμεί να μεταβεί προκειμένου να διαμείνει σε αυτό, η αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους οφείλει να επαληθεύσει ότι η μετακίνηση του τέκνου πραγματοποιείται με γνώμονα το υπέρτερο συμφέρον του, σύμφωνα με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της υπό κρίση υπόθεσης, η διαπίστωση αυτή πρέπει να καθιστά δυνατό να εξακριβωθεί ο ενδεχόμενος αντίκτυπος της μετακίνησης του τέκνου στη σωματική και ψυχική ευεξία του, στην οικονομική κατάστασή του και στις συναισθηματικές, οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις του. Η εν λόγω διαπίστωση πρέπει επίσης να στηρίζεται σε στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να συναχθεί ότι η μετακίνηση του τέκνου είναι πραγματική και ότι η διαμονή του στο οικείο κράτος μέλος ουδόλως έχει προσωρινό ή περιστασιακό χαρακτήρα, δεν έχει δε ως μόνο σκοπό την απόκτηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής από έναν εκ των γονέων του, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ.

Γ. Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά την εκτίμηση της ύπαρξης σχέσης εξάρτησης δυνάμενης να θεμελιώσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ

61. Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να αποσαφηνίσει τα διάφορα κριτήρια για την εκτίμηση της ύπαρξης σχέσης εξάρτησης δυνάμενης να θεμελιώσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ σε περίπτωση στην οποία το ανήλικο τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης ασκήσει το δικαίωμά του να κυκλοφορεί και να διαμένει στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια.

62. Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να προσδιορίσει τη σημασία που πρέπει να αποδοθεί στο χρονικό σημείο κατά το οποίο ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας ανέλαβε ή όχι την καθημερινή φροντίδα του τέκνου του, πολίτη της Ένωσης, καθώς και στο γεγονός ότι, κατά το παρελθόν, άλλα πρόσωπα είχαν αναλάβει την εν λόγω φροντίδα και/ή μπορεί να την αναλάβουν στο μέλλον.

63. Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης θα μπορούσε να εγκατασταθεί στο έδαφος της Ένωσης μαζί με τον πατέρα του, επίσης πολίτη της Ένωσης. Αφενός, ζητεί από το Δικαστήριο να αποφασηθεί η σημασία που πρέπει να αποδοθεί στο γεγονός ότι ο πατέρας του εν λόγω τέκνου έχει (ή δεν έχει) επωμιστεί την επιμέλεια ή έχει (ή δεν έχει) αναλάβει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο και είναι (ή δεν είναι) διατεθειμένος να φέρει το βάρος αυτό στο μέλλον. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με τη σημασία που πρέπει να αποδοθεί στο κριτήριο που αντλείται από το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος που φέρει ο γονέας, πολίτης της Ένωσης, για το τέκνο, σε περίπτωση που αποδεικνύεται ότι ο έτερος γονέας, υπήκοος τρίτης χώρας, έχει την αποκλειστική επιμέλεια του τέκνου.

64. Κατά πρώτον, σε σχέση με την εκτίμηση που αφορά τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής βάσει των διατάξεων του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, η εξέταση που πρέπει να διενεργήσει η αρμόδια εθνική αρχή αφορά την ύπαρξη σχέσης εξάρτησης μεταξύ, αφενός, του ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης και, αφετέρου, του γονέα που είναι υπήκοος τρίτης χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, υπενθυμίζω ότι το Δικαστήριο παραπέμπει σε όλως ιδιαίτερες καταστάσεις στις οποίες ο πολίτης της Ένωσης δεν έχει άλλη επιλογή παρά να ακολουθήσει τον υπήκοο τρίτης χώρας διότι συντηρείται από αυτόν και ως εκ τούτου εξαρτάται πλήρως από αυτόν για την κάλυψη των δαπανών διαβίωσης και των αναγκών του. Οι καταστάσεις αυτές αφορούν κυρίως γονείς, υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι όντως έχουν την επιμέλεια ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης ή όντως φέρουν το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο αυτό. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της υπόθεσης επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Chavez-Vilchez κ.λπ., το Δικαστήριο έκρινε ότι «είναι μεν κρίσιμο στοιχείο το ότι ο έτερος γονέας, πολίτης της Ένωσης, είναι πράγματι ικανός και διατεθειμένος να αναλάβει κατ' αποκλειστικότητα την καθημερινή πραγματική φροντίδα του τέκνου, αλλά το στοιχείο αυτό δεν επαρκεί αφ' εαυτού για να κριθεί ότι δεν υφίσταται, *μεταξύ του γονέα που είναι υπήκοος τρίτης χώρας και του τέκνου*, σχέση εξαρτήσεως τέτοιου είδους ώστε το τέκνο να είναι αναγκασμένο να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης αν δεν αναγνωρισθεί δικαίωμα διαμονής στον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας»²⁴. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει υπενθυμίσει ότι «ένα τέτοιο συμπέρασμα πρέπει να στηρίζεται στη συνεκτίμηση, προς το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου, του συνόλου των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, ιδίως δε της ηλικίας του τέκνου, της σωματικής και συναισθηματικής του αναπτύξεως, της εντάσεως του συναισθηματικού του δεσμού με τον γονέα που είναι πολίτης της Ένωσης και με τον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας, καθώς και του κινδύνου που θα συνεπαγόταν για την ισορροπία του τέκνου ο αποχωρισμός του από τον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας»²⁵.

65. Κατά τη γνώμη μου, οι προεκτεθείσες αρχές είναι εξίσου εφαρμοστέες σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία η πρακτική αποτελεσματικότητα της ιθαγένειας της Ένωσης επιτάσσει να μη στερηθεί το τέκνο τη δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια σε περίπτωση που δεν αναγνωριστεί στον γονέα του, υπήκοο τρίτης χώρας, δικαίωμα διαμονής στο οικείο κράτος μέλος.

66. Συνεπώς, οι περιστάσεις στις οποίες παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο, οι οποίες αφορούν τον ρόλο και τη συμμετοχή, αφενός, του έτερου γονέα, πολίτη της Ένωσης, και, αφετέρου, της γιαγιάς του τέκνου από την πλευρά της μητέρας του, υπηκόου τρίτης χώρας, μολονότι μπορεί να συνιστούν ισχυρές ενδείξεις για την οικογενειακή κατάσταση του τέκνου, δεν επαρκούν για να διαπιστωθεί η απουσία, μεταξύ του γονέα υπηκόου τρίτης χώρας και του τέκνου πολίτη της

²⁴ Σκέψη 71 της εν λόγω απόφασης. Η υπογράμμιση δική μου.

²⁵ Βλ., επίσης, απόφαση Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο) (σκέψη 72).

Ένωσης, σχέσης εξάρτησης τέτοιας ώστε το τέκνο να στερείται τη δυνατότητα άσκησης των δικαιωμάτων από την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης σε περίπτωση μη χορήγησης δικαιώματος διαμονής στον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας. Μια τέτοια διαπίστωση πρέπει να βασίζεται στα προμνησθέντα κριτήρια που διατύπωσε το Δικαστήριο με την απόφαση Chavez-Vilchez κ.λπ. Σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία η γιαγιά από την πλευρά της μητέρας του τέκνου φαίνεται ότι έφερε το καθημερινό και πραγματικό βάρος για το τέκνο κατά τα πρώτα δέκα έτη της ζωής του, πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη ο βαθμός της συναισθηματικής σχέσης του τέκνου με τη γιαγιά του καθώς και ο κίνδυνος που μπορεί να συνεπάγεται για την ισορροπία του ο χωρισμός του τέκνου από αυτήν.

67. Κατά δεύτερον, το χρονικό σημείο κατά το οποίο δημιουργείται η σχέση εξάρτησης και ιδίως το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας ανέλαβε την καθημερινή φροντίδα του τέκνου του, πολίτη της Ένωσης, συνιστά καθοριστικό παράγοντα. Συγκεκριμένα, κατά τη γνώμη μου, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η εν λόγω σχέση πρέπει να υφίσταται στη χώρα στην οποία ευρίσκεται το τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης, τουλάχιστον κατά τη στιγμή που ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας ζητεί τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος να διαμείνει με το τέκνο του.

68. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο διακρίνει μεταξύ της κατάστασης που προηγείται της υποβολής της αίτησης για τη χορήγηση δικαιώματος διαμονής και της κατάστασης που προηγείται της απόφασης απόρριψης της εν λόγω αίτησης και, τέλος, της κατάστασης που προηγείται της έκδοσης απόφασης επί της ένδικης προσφυγής που ασκείται κατά της εν λόγω απορριπτικής απόφασης. Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει κατά τον τρόπο αυτό το μέλημά του να διασφαλίσει ότι η σχέση εξάρτησης του τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης με τον γονέα του, υπήκοο τρίτης χώρας, είναι πραγματική και δεν δημιουργήθηκε αποκλειστικά και μόνο με σκοπό τη θεμελίωση παράγωγου δικαιώματος διαμονής δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 20 ΣΛΕΕ.

69. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, το διάστημα που προηγείται της υποβολής της αίτησης για τη χορήγηση δικαιώματος διαμονής καθώς και το διάστημα που προηγείται της έκδοσης της απορριπτικής απόφασης είναι αμφότερα χρονικά διαστήματα κατά τα οποία το τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης και ο γονέας του που είναι υπήκοος τρίτης χώρας δεν συγκατοικούσαν ούτε διέμεναν μαζί στο ίδιο κράτος, καθότι το τέκνο ανατρεφόταν στην Ταϊλάνδη από τη γιαγιά του από την πλευρά της μητέρας του, ενώ η μητέρα του διέμενε στις Κάτω Χώρες. Μολονότι το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Ο κ.λπ.²⁶, και με την απόφαση Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), ότι δεν είναι αναγκαίο ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας να συγκατοικεί με το ανήλικο τέκνο, πολίτη της Ένωσης, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη σχέσης εξάρτησης μεταξύ τους, η εν λόγω συγκατοίκηση παραμένει εντούτοις στοιχείο ιδιαίτερης σημασίας, ιδίως σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία, πέραν του γεγονότος ότι δεν συγκατοικεί με το τέκνο του, ο εν λόγω γονέας διαμένει σε άλλη χώρα η οποία ευρίσκεται σε άλλη ήπειρο και, επομένως, εκ των πραγμάτων δεν μπορούσε να φέρει το καθημερινό και πραγματικό βάρος για το τέκνο του κατά τα εν λόγω διαστήματα.

70. Πλην όμως, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η ύπαρξη οικογενειακού δεσμού, είτε βιολογικής είτε νομικής φύσεως, μεταξύ του ανηλικού πολίτη της Ένωσης και του γονέα του, υπηκόου τρίτης χώρας, δεν αρκεί για να δικαιολογήσει τη χορήγηση, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, παράγωγου δικαιώματος διαμονής του εν λόγω γονέα στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου το ανήλικο τέκνο είναι υπήκοος²⁷.

²⁶ C-356/11 και C-357/11 (EU:C:2012:776).

²⁷ Βλ. απόφαση Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο) (σκέψη 75).

71. Όσον αφορά πλέον την περίπτωση του διαστήματος που προηγείται της έκδοσης απόφασης επί της ένδικης προσφυγής που ασκήθηκε κατά της απορριπτικής απόφασης, τούτο αντιστοιχεί σε διάστημα κατά το οποίο ενδέχεται να υπήρξαν εξελίξεις στην οικογενειακή ζωή του τέκνου, ιδίως λόγω της επιστροφής του γονέα υπηκόου τρίτης χώρας, οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπόψη. Επομένως, λαμβανομένου υπόψη του χρόνου που απαιτεί η άσκηση ένδικης προσφυγής, θεωρώ ότι το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο οφείλει να εξετάσει, κατά τον χρόνο κατά τον οποίο θα εκδώσει την απόφασή του επί της αίτησης για τη χορήγηση άδειας διαμονής που υπέβαλε ο υπήκοος τρίτης χώρας, μήπως, μετά την εκτέλεση της απόφασης επιστροφής, οι πραγματικές περιστάσεις μεταβλήθηκαν κατά τρόπο ώστε να δημιουργηθεί σχέση εξάρτησης μεταξύ του τέκνου και της μητέρας του. Στο πλαίσιο αυτό, για την αποφυγή κάθε κατάχρησης, θεωρώ ότι είναι επίσης αναγκαίο το εν λόγω δικαστήριο να βεβαιωθεί, λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων περιστάσεων της υπόθεσης, ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας όντως έχει την επιμέλεια ή φέρει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο στο πλαίσιο πραγματικής και σταθερής οικογενειακής ζωής.

72. Κατά συνέπεια, λαμβανομένων υπόψη των ως άνω παρατηρήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση στην οποία υπήκοος τρίτης χώρας, γονέας ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης, υποβάλλει αίτηση για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου το τέκνο έχει την ιθαγένεια και στο οποίο το τέκνο επιθυμεί να μεταβεί προκειμένου να διαμείνει σε αυτό, το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας ανέλαβε την καθημερινή φροντίδα του τέκνου του συνιστά καθοριστική περίσταση για την εκτίμηση της ύπαρξης σχέσης εξάρτησης μεταξύ του εν λόγω γονέα και του τέκνου. Απόκειται στην αρμόδια εθνική αρχή να εξακριβώσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των συγκεκριμένων περιστάσεων της υπόθεσης, τον βαθμό στον οποίο ο εν λόγω γονέας έχει την επιμέλεια ή φέρει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης επί της αίτησής του και να βεβαιωθεί ότι ο γονέας φέρει το εν λόγω βάρος στο πλαίσιο πραγματικής και σταθερής οικογενειακής ζωής.

73. Αντιθέτως, η περίπτωση ότι ο έτερος γονέας, πολίτης της Ένωσης, και άλλο μέλος της οικογένειας, υπήκοος τρίτης χώρας, είχαν αναλάβει στο παρελθόν ή μπορούν να αναλάβουν στο μέλλον την επιμέλεια ή το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο δεν μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται, μεταξύ του γονέα υπηκόου τρίτης χώρας και του εν λόγω τέκνου, σχέση εξάρτησης τέτοια ώστε το τέκνο να στερείται τη δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια στην περίπτωση που δεν αναγνωριστεί δικαίωμα διαμονής στο οικείο κράτος μέλος στον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας.

IV. Πρόταση

74. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το rechtbank Den Haag, zittingsplaats Utrecht (πρωτοδικείο Χάγης, μεταβατική έδρα Ουτρέχτης, Κάτω Χώρες) ως εξής:

- 1) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε ρύθμιση κράτους μέλους δυνάμει της οποίας δεν αναγνωρίζεται παράγωγο δικαίωμα διαμονής στο έδαφος του εν λόγω κράτους στον υπήκοο τρίτης χώρας, γονέα ανήλικου τέκνου που έχει την ιθαγένεια του εν λόγω κράτους, όταν το τέκνο ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης, έχει τη συνήθη

διαμονή του εκτός του εν λόγω εδάφους και δεν επιθυμεί να ασκήσει τα δικαιώματα από την ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης ζητώντας να εισέλθει και να διαμείνει στο εν λόγω κράτος μέλος μαζί με τον εν λόγω γονέα από τον οποίο εξαρτάται.

- 2) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση στην οποία υπήκοος τρίτης χώρας, γονέας ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης, υποβάλλει αίτηση για τη χορήγηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου το τέκνο έχει την ιθαγένεια και στο οποίο το τέκνο επιθυμεί να μεταβεί προκειμένου να διαμείνει σε αυτό, η αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους οφείλει να επαληθεύσει ότι η μετακίνηση του τέκνου πραγματοποιείται με γνώμονα το υπέρτερο συμφέρον του, σύμφωνα με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της υπό κρίση υπόθεσης, η διαπίστωση αυτή πρέπει να καθιστά δυνατό να εξακριβωθεί ο ενδεχόμενος αντίκτυπος της μετακίνησης του τέκνου στη σωματική και ψυχική ευεξία του, στην οικονομική κατάστασή του και στις συναισθηματικές, οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις του. Η εν λόγω διαπίστωση πρέπει επίσης να στηρίζεται σε στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να συναχθεί ότι η μετακίνηση του τέκνου είναι πραγματική και ότι η διαμονή του στο οικείο κράτος μέλος ουδόλως έχει προσωρινό ή περιστασιακό χαρακτήρα, δεν έχει δε ως μόνο σκοπό την απόκτηση παράγωγου δικαιώματος διαμονής από έναν εκ των γονέων του, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ.

Όσον αφορά την εκτίμηση της ύπαρξης σχέσης εξάρτησης δυνάμενης να θεμελιώσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας ανέλαβε την καθημερινή φροντίδα του τέκνου του, πολίτη της Ένωσης, συνιστά καθοριστική περίσταση. Απόκειται στην αρμόδια εθνική αρχή να εξακριβώσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των συγκεκριμένων περιστάσεων της υπόθεσης, τον βαθμό στον οποίο ο εν λόγω γονέας έχει την επιμέλεια ή φέρει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης επί της αίτησής του και να βεβαιωθεί ότι ο γονέας φέρει το εν λόγω βάρος στο πλαίσιο πραγματικής και σταθερής οικογενειακής ζωής.

Αντιθέτως, η περίπτωση ότι ο έτερος γονέας, πολίτης της Ένωσης, και άλλο μέλος της οικογένειας, υπήκοος τρίτης χώρας, είχαν αναλάβει στο παρελθόν ή μπορούν να αναλάβουν στο μέλλον την επιμέλεια ή το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο δεν μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται, μεταξύ του γονέα υπηκόου τρίτης χώρας και του εν λόγω τέκνου, σχέση εξάρτησης τέτοια ώστε το τέκνο να στερείται τη δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια στην περίπτωση που δεν αναγνωριστεί δικαίωμα διαμονής στο οικείο κράτος μέλος στον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας.